

ISSN 2181-9416
Doi Journal 10.26739/2181-9416

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

2 СОН, 1 ЖИЛД

ВЕСТНИК ЮРИСТА

НОМЕР 2, ВЫПУСК 1

LAWYER HERALD

VOLUME 2, ISSUE 1

TOSHKENT-2021

ДАВЛАТ ВА ҲУҚУҚ НАЗАРИЯСИ ВА ТАРИХИ.
ҲУҚУҚИЙ ТАЪЛИМОТЛАР ТАРИХИ

1. МАЛИКОВА Гульчехра Рихсходжаевна В 100 ЛЕТ ЖИЗНЬ ТОЛЬКО НАЧИНАЕТСЯ ИЛИ ИСТОРИЯ РАЗВИТИЯ ЮРИДИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ (1920-1928).....	8

ФУҚАРОЛИК ҲУҚУҚИ. МЕХНАТ ҲУҚУҚИ. БИЗНЕС ҲУҚУҚИ.
ИЖТИМОЙ ТАЪМИНОТ ҲУҚУҚИ

2. ТОПИЛДИЕВ Воҳиджон Раҳимжонович, ДЖАМБАКИЕВА Феруза Бахтауновна ВОСИТАЧИЛИК ШАРТНОМАСИНИ БУЗГАНЛИК УЧУН ФУҚАРОЛИК ҲУҚУҚИЙ ЖАВОБГАРЛИК.....	24
3. БАБАКУЛОВ Зафар Курбонназарович ТОВАР БЕЛГИСИДАН ФОЙДАЛАНИШДА ФУҚАРОЛИК-ҲУҚУҚИЙ	32
ЖАВОБГАРЛИК МАСАЛАЛАРИ	32
4. РАХМАТОВ Анвар Исломович СПОРТ ТАШКИЛОТЛАРИНИНГ ШАРТНОМАВИЙ МАЖБУРИЯТЛАРИ	40
5. ХАСАНОВА Фарангис Акрамовна ФУҚАРОЛИК-ҲУҚУҚИЙ ЖАВОБГАРЛИК ТУШУНЧАСИ ВА БЕЛГИЛАРИ.....	48
6. МИРСОАТОВ Хабибулла Қудратуллаевич МЕХНАТ ҲУҚУҚЛАРИНИ ҲИМОЯ ҚИЛИШДА ПРОКУРОР НАЗОРАТИ ИНСТИТУТИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ МАСАЛАЛАРИ.....	53
7. ХАМДАМОВА Фируза Уразалиевна КОДИФИКАЦИЯ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА: ТЕНДЕНЦИИ И ПЕРСПЕКТИВЫ	59

ЖИНОЯТ ҲУҚУҚИ, ҲУҚУҚБУЗАРЛИКЛАРНИНГ ОЛДИНИ ОЛИШ.
КРИМИНОЛОГИЯ. ЖИНОЯТ-ИЖРОИЯ ҲУҚУҚИ

8. ИСМОИЛОВ Олимжон Юсупжон ўғли ЛАТЕНТ ЖИНОЯТЧИЛИК: ТУШУНЧАСИ ВА ТАСНИФИЙ ХУСУСИЯТЛАРИ.....	65
9. РАХИМОВ Камолиддин Мухамаджонович ЙЎЛ ҲАРАКАТИ ХАВФСИЗЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШНИНГ ҲУҚУҚИЙ АСОСЛАРИ	71

ЖИНОЯТ ПРОЦЕССИ. КРИМИНАЛИСТИКА,
ТЕЗКОР-ҚИДИРУВ ҲУҚУҚ ВА СУД ЭКСПЕРТИЗАСИ

10. КАРИМОВА Дилрабо Эргашевна СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ ОРГАНОВ ДОСУДЕБНОГО ПРОИЗВОДСТВА В УСЛОВИЯХ РАЗВИТИЯ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ.....	80
11. РУЗМЕТОВ Ботиржон Хайитбаевич СУЩНОСТЬ ДОКАЗАТЕЛЬСТВ И ФУНКЦИИ ИНСТИТУТА СЛЕДСТВЕННЫХ ДЕЙСТВИЙ В УГОЛОВНОМ ПРОЦЕССЕ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН.....	86
12. БАЙБЕКОВА Машхура Бурибаевна ЭКСПЕРТИЗА ТАДҚИҚОТЛАРИ СИФАТИНИ ОШИРИШ БЎЙИЧА АЙРИМ ФИКРЛАР	97
13. ТОШЕВА Динара Музрафовна СУД-ЭКСПЕРТИЗА ЛАБОРАТОРИЯЛАРИДА ПРОФЕССИОНАЛ ТЕСТ ТЕКШИРУВЛАРИ ВА ЛАБОРАТОРИЯЛАРАРО СОЛИШТИРМА ТЕКШИРУВЛАРНИ ЎТКАЗИШ	102

ХАЛҚАРО ҲУҚУҚ ВА ИНСОН ҲУҚУҚЛАРИ

14. УМАРХАНОВА Дилдора Шарипхановна ЖИНОЯТ ИШЛАРИ БЎЙИЧА ХАЛҚАРО ҲАМКОРЛИК МЕХАНИЗМИНИНГ ХАЛҚАРО-ҲУҚУҚИЙ АСОСЛАРИ ТАҲЛИЛИ	110
15. YULDASHEVA Govkherjan COMPARATIVE ANALYSIS OF LEGAL REGULATION AND PECULIARITIES OF THE INSTITUTE OF HONORARY CONSULS AT THE PRESENT STAGE.....	120
16. ТУРСУНОВА Маликахон Улугбековна СУЩНОСТЬ И СОДЕРЖАНИЕ ДИПЛОМАТИЧЕСКОЙ СЛУЖБЫ И ДИПЛОМАТИЧЕСКОГО ПРАВА НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ	129
17. ГУЛИМОВ Аманлык Базарбаевич ПРАВО ЖИТЕЛЕЙ ПРИАРАЛЬЯ НА БЛАГОПРИЯТНУЮ ОКРУЖАЮЩУЮ СРЕДУ	136
18. РАХМАНОВ Шухрат Наимович ПРЕДСТАВИТЕЛЬСТВА ГОСУДАРСТВ ПРИ МЕЖДУНАРОДНЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ КАК ЦЕНТРАЛЬНЫЙ ДВУЕДИНЫЙ ИНСТИТУТ ДИПЛОМАТИЧЕСКОГО ПРАВА МЕЖДУНАРОДНЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ	143

ҲУҚУҚИЙ АМАЛИЁТ ВА ХОРИЖИЙ ТАЖРИБА

19. ИСОҚОВ Луқмонжон Холбоевич ОЗАРБАЙЖОН РЕСПУБЛИКАСИДА МИГРАЦИЯ СОҲАСИДАГИ ДАВЛАТ БОШҚАРУВИНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ	151
20. МАҲМУДҲОДЖАЕВА Умида Муминовна ИЧКИ ИШЛАР ОРГАНЛАРИ ТОМОНИДАН ҲАҚ ЭВАЗИГА ХИЗМАТ КЎРСАТИШ СОҲАСИДА ҲУҚУҚНИ ҚЎЛЛАШ АМАЛИЁТИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ МАСАЛАЛАРИ	161
21. АМИНОВ Умид Шарипович ПОНЯТИЕ И ОБЩАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА ЮРИДИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ.....	168

ЁШ ОЛИМЛАР МИНБАРИ

22. ҒАЙБУЛЛАЕВА Зилола Ғайбулло қизи ИЖТИМОИЙ ТАРМОҚЛАР ОРҚАЛИ АМАЛГА ОШИРИЛАЁТГАН ХАРИДЛАР ВА ЭЛЕКТРОН ШАРТНОМАЛАРНИ ТАРТИБГА СОЛИШ.....	172
23. ХОЖИЕВА Рўзигул Худайбердиевна ДАВЛАТ ХАРИДЛАРИ СОҲАСИДА ЮЗАГА КЕЛАДИГАН КОРРУПЦИЯВИЙ ҲОЛАТЛАР ВА УЛАРНИНГ ОЛДИНИ ОЛИШ МАСАЛАЛАРИ.....	179
24. ТОШЕВ Зафар Бобоқулович МУАЛЛИФЛИК ҲУҚУҚИНИ ЖИНОИЙ-ҲУҚУҚИЙ МУҲОФАЗА ҚИЛИШ МУАММОЛАРИ ВА ИСТИҚБОЛЛАРИ	185

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ ВЕСТНИК ЮРИСТА LAWYER HERALD

ҲУҚУҚИЙ АМАЛИЁТ ВА ХОРИЖИЙ ТАЖРИБА

ИСОҚОВ Лукмонжон Холбоевич

Юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD)

E-mail: tiramoh@mail.ru

ОЗАРБАЙЖОН РЕСПУБЛИКАСИДА МИГРАЦИЯ СОҲАСИДАГИ ДАВЛАТ БОШҚАРУВИНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ

For citation (иктибос келтириш учун, для цитирования): ИСОҚОВ Л.Х. ОЗАРБАЙЖОН РЕСПУБЛИКАСИДА МИГРАЦИЯ СОҲАСИДАГИ ДАВЛАТ БОШҚАРУВИНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ // Юрист ахборотномаси – Вестник юриста – Lawyer herald. № 2 (2021), Б. 151-160.

 2 (2021) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9416-2021-2-19>

АННОТАЦИЯ

Ушбу мақолада Озарбайжон Республикасида миграция соҳасидаги давлат бошқарувининг ўзига хос хусусиятлари кўриб чиқилган. Жумладан, миграция масаласига доир миллий қонунчилик нормалари ва институционал жиҳатлар ўрганилган. Озарбайжон Республикасида миграция соҳасидаги давлат бошқарувининг ўзига хос хусусиятлари шундаки, у етти асосий мезонга асосланади: 1. Миграция ҳуқуқининг конституциявий кафолатланганлиги; 2. Миграция соҳасидаги миллий қонунчиликнинг халқаро ҳуқуқ нормаларига мувофиқлиги; 3. Мамлакатнинг миграция бўйича халқаро ташкилотлар ҳамжамятига интеграциялашганлиги; 4. Миграция соҳасидаги давлат сиёсати концепциясининг мавжудлиги; 5. Миграция сиёсати бўйича ягона ихтисослашган орган мавжудлиги; 6. Миграция қонунчилигининг ягона ҳуқуқ соҳасига консолидациялашганлиги; 7. Миграцияни тартибга солишга қаратилган замонвий маъмурий усуллардан фойдаланилганлиги.

Калит сўзлар: давлат бошқаруви, мигрант, миграция, норма, Озарбайжон, принцип, хизматлар, ҳуқуқ, қонун, қонунчилик.

ИСОҚОВ Лукмонжон Холбоевич,

Доктор философии по юридическим наукам (PhD)

E-mail: tiramoh@mail.ru

ОСОБЕННОСТИ ГОСУДАРСТВЕННОГО УПРАВЛЕНИЯ В СФЕРЕ МИГРАЦИИ В РЕСПУБЛИКЕ АЗЕРБАЙДЖАН

АННОТАЦИЯ

В данной статье рассмотрены особенности государственного управления в сфере миграции в Республике Азербайджан. В частности, изучены институциональные аспекты и нормы национального законодательства по вопросам миграции. Особенности государственного управления в сфере миграции в Республике Азербайджан заключаются в том, что они базируются на семи основных критериях: Конституционная гарантированность права на миграцию; Соответствие национального миграционного законодательства международным правовым нормам;

Интегрированность страны в сообщество международных организаций по миграции; Наличие концепции государственной миграционной политики; Наличие единого специализированного органа по миграционной политике; Консолидация миграционного законодательства в единую отрасль права; Использование современных административных методов регулирования миграционными процессами. Проведен сопоставительный анализ Республики Азербайджан с другими странами в области государственного управления миграцией.

Ключевые слова: Азербайджан, государственное управление, закон, законодательство, мигрант, миграция, норма, право, принцип, услуги.

ISOKOV Likhmonjon

Doctor of philosophy in law (PhD)

E-mail: tiramoh@mail.ru

FEATURES OF PUBLIC ADMINISTRATION IN THE FIELD OF MIGRATION IN THE REPUBLIC OF AZERBAIJAN

ANNOTATION

This article describes the features of public administration in the field of migration in the Republic of Azerbaijan. In particular, the institutional aspects and norms of national legislation on migration were studied. Features of public administration in the field of migration in the Republic of Azerbaijan are that they are based on seven main criteria: 1. Constitutional guarantees of the right to migration; 2. Compliance of national migration legislation with international legal norms; 3. Integration of the country into the community of international organizations for migration; 4. Availability of the concept of national migration policy; 5. Availability of a single specialized body for migration policy; 6. Consolidation of migration legislation into a single branch of law; 7. Use of modern administrative methods of regulation of migration process.

Keywords: Azerbaijan, law, legislation, migration, migrant, norm, public administration, principles, right, service.

Дунё минтақаларида миграция ва уни тартибга солиш бўйича миллий қонунчиликлар турлича шаклланган бўлиб, бу борада ҳар бир давлатнинг ўзига хос хусусиятлари мавжуд. Бу борада, албатта, мамлакатимизнинг миллий манфаатларига мос келадиган илғор хорижий тажрибаларни ўрганиш айни муддаодир.

Мутахассислар давлатларни мигрантларни қабул қилувчи – реципиент мамлакатлар (АҚШ, Австралия, Канада, Ғарбий Европанинг ривожланган мамлакатлари, Бирлашган Араб Амирликлари, Саудия Арабистони ва бошқалар), мигрантлар келиб чиқувчи – донор мамлакатлар (Ўзбекистон, Филиппин, Жазоир, Озарбайжон, Тожикистон, Қирғизистон ва бошқалар), шунингдек ҳам қабул қилувчи, ҳам келиб чиқувчи транзит мамлакатлар (Россия Федерацияси, Эстония, Латвия ва бошқалар) [1, Б.67] га ажратишади. Ушбу таснифлашдан келиб чиққан ҳолда донор мамлакатлар тажрибаси Ўзбекистон учун қўл келиши мумкин.

Ривожланиш шиддати, иқтисодий-молиявий потенциали, сиёсий-ҳуқуқий барқарорлиги, ижтимоий-демографик ҳолати даражаси, мамлакат мустақиллигига эришишининг тарихий жиҳатлари, дини, тили, урф-одати, маданияти каби жиҳатлари билан деярли ўхшашлиги ва миграция жараёнларини бошқаришнинг ўзига хос аралаш моделига⁷] эга эканлиги боис Озарбайжон тажрибасини ўрганишни мақсад қилиб қўйдик.

Чунончи, давлатнинг олиб бораётган мақбул сиёсатининг меваси сифатида Озарбайжон нафақат донор, балки бир пайтнинг ўзида транзит ва сўнгги тенденцияларга мувофиқ тобора реципиент мамлакатга айланиб бормоқда. Шу нуқтаи назардан, ҳар томонлама давлатчиликнинг янги юксалиш босқичига ўтаётган Ўзбекистон учун Озарбайжон тажрибаси, яъни унинг ютуқ ва муаммоларини ўрганиш албатта, муҳим аҳамият касб этади. Зеро, бизнинг давлатимиз ҳам

⁷ Аралаш модели аввалги тадқиқотларимизда илмий янгилик сифатида тақлиф қилинган бўлиб, миграция жараёнларини бошқаришнинг рағбатлантирувчи ва чекловчи моделларининг синтези ҳисобланади.

миграция соҳасида донор мамлакатдан яқин келажақда реципиент мамлакатга ўтиш босқичида турганлиги боис қардош Озарбайжон билан умумий ўхшаш жиҳатларимиз кўпдир.

1991 йил мустақилликка эришгач, Озарбайжон беқарор сиёсий вазият, иқтисодий танглик ва Тоғли Қорабоғдаги можаро туфайли мажбурий кўчирилганлар ва қочоқларнинг ички кўчиши боис чегарада юзага келган қийинчилик оқибатида фуқароларининг эмиграциясининг улкан тўлқини билан тўқнашди [3, Б.171-210]. 1990-йиллар бошида диний хусусиятга эга миллатлараро зиддиятлар билан бир қаторда юзага келган иқтисодий танглик ва ишсизлик даражасини кескин ошиши оқибатида меҳнат миграцияси авж олди.

Озарбайжонлик мигрантларнинг аксарияти Россия Федерациясининг меҳнат бозорига кириб борди. Ҳозирги кунга қадар улар Москва, Санкт-петербург, Сочи, Екатеринбург каби йирик шаҳарларда асосан мева-сабзавот савдоси соҳасида фаолият кўрсатиб келади. Шаклланган, микдор ва сифат жиҳатидан тобора ривожланаётган Озарбайжон диаспораси сиёсий (давлатлараро муносабатларни ривожлантиришга ҳисса кўшиш), ҳуқуқий (ватандошларнинг у ёки бу қисмининг ҳуқуқларини ҳимоясини таъминлаш) ва маданий-маърифий функцияларни бажарувчи жамоат ташкилотларига заруратини туғдирди.

Бизнинг фикримизча, давлат чет элдаги диаспораси билан доимий алоқада бўлишга мажбур. Бинобарин, улар мамлакат ривожланишига бевосита таъсир ўтказди. Иқтисодий ва ташқи сиёсий омиллардан ташқари, мамлакатнинг ички сиёсий вазиятига, қолаверса, обрўсига ҳам путур етказиши эҳтимолдан холи эмас. Бунга мисол сифатида Исроил ва Арманистон ҳукуматларининг сиёсатига чет эл диаспораларининг таъсирини келтиришимиз мумкин [4, Б.93-117].

Озарбайжоннинг миграция сиёсатини амалга ошириш соҳасидаги давлат бошқарувининг ушбу ютуқлари ва айрим муаммоларининг ҳар бирини тадқиқотимиз доирасида ишлаб чиқилган куйидаги мезонлар кетма-кетлигида таҳлил қиламиз:

- 1) миграция ҳуқуқининг конституциявий кафолатланганлиги;
- 2) миграция соҳасидаги миллий қонунчиликни халқаро ҳуқуқ стандартларига мувофиқлиги;
- 3) миграция масаласи билан бевосита шуғулланадиган халқаро ташкилотлар ҳамжамиятига интеграциялашганлиги;
- 4) миграция соҳасидаги давлат сиёсати концепциясининг қабул қилинганлиги;
- 5) миграция сиёсатини амалга оширадиган ягона ихтисослашган органнинг мавжудлиги;
- 6) миграция қонунчилигининг унификациялаштирилганлиги;
- 7) миграцияни тартибга солишга қаратилган замонавий усуллардан фойдаланилиши.

Биринчи мезон: миграция ҳуқуқининг конституциявий кафолатланганлиги. Озарбайжоннинг миграция соҳасидаги давлат бошқарувининг асосий пойдеворини мамлакат Конституциясининг 28-моддасида ифодаланган. Ушбу моддада миграцияга оид бир қатор муҳим қоидалар ўрин олган. Унга биноан, ҳар бир киши эркинлик ҳуқуқига эга. Эркинлик ҳуқуқи фақатгина қонун билан чекланиши мумкин. Озарбайжонда қонуний бўлиб турган ҳар бир шахс эркин ҳаракатланиши, яшаш жойини танлаши ва мамлакат ҳудудидан ташқарига чиқишга ҳақлидир. Озарбайжон Республикаси фуқароси исталган пайт ўз мамлакатига тўсиқсиз қайтиб келиш ҳуқуқига эга [5]. Ушбу модда эркин ҳаракатланишнинг барча анъанавий ҳуқуқлардан хусусиятли жиҳати шундаки, мамлакат фуқароси нафақат ҳудуд ичида кўчиб юриши ёки чет элга чиқиб кетиши, балки ўз мамлакатига қайтиб келиш ҳуқуқини «исталган пайт» ва «тўсиқсиз» амалга ошириш имконияти конституциявий жиҳатдан мустаҳкамлаб қўйилган.

Қиёсий таҳлилларимиз натижасига кўра, Арманистон (40-модда) [6], Грузия (14-модда) [7], Озарбайжон (28-модда), Россия (27-модда) [8], Украина (33-модда) [9] ва Қозоғистон (21-модда) [10] конституцияларида эркин ҳаракатланиш ва яшаш жойини танлаш ҳуқуқи мамлакат ҳудудида қонуний бўлиб турган ҳар бир шахс учун кафолатланади.

Беларусь (30-модда) [11], Молдова (27-модда) [12], Тожикистон (24-модда) [13] ва Эстония (36-модда) [14] конституцияларига мувофиқ, эркин ҳаракатланиш ва яшаш жойини танлаш ҳуқуқига фақатгина мамлакат фуқаролари эга бўлиб, чет эл фуқаролари ва фуқаролиги бўлмаган шахслар бундай ҳуқуқдан фойдаланишлари кўзда тутилмаган.

Қирғизистон (16-модда) ва Молдова (27-модда) конституцияларида эркин ҳаракатланиш ва яшаш жойини танлаш ҳуқуқлари билан бир қаторда бўлиш жойини (место пребывания) эркин танлаш ҳуқуқи кафолатланган. Бироқ таҳлил қилинган мамлакатлардаги конституциялар ва қонунчилик ҳужжатларида эркин ҳаракатланиш принципи ҳамда яшаш жойини эркин танлаш ҳуқуқи эътироф этилганлигига қарамай, мазкур давлатлар фуқаролари амалда ушбу ҳуқуқларни

амалга оширишда муайян даражада чекланган. Зеро, рухсат берувчи прописка институти МДХнинг кўпгина давлатларида хануз бекор қилинмаган.

Қиёсий таҳлиллар шуни кўрсатмоқдаки, фуқаролар хорижга чиқишлари, эркин ҳаракатланиши, айниқса, тўсиқсиз ва исталган вақт қайтиб келишлари ҳақидаги норма нафақат Озарбайжон Конституциясида, балки бошқа ривожланган давлатларнинг асосий қонунида ҳам учрайди. Масалан:

Канадада: «6-модда. (1) Эркин ҳаракатланиш. Ҳар бир Канада фуқароси Канадада яшаши, у ердан кетиши ва мамлакатга қайтиб келиш ҳуқуқига эга» [15];

Марокашда: «24-модда. Қонунга мувофиқ давлат ҳудудида барча эркин ҳаракатланиши ва жойлашиш, ундан чиқиб кетиш ва қайтиб келиш ҳуқуқи кафолатланади» [16];

Руминияда: «25-модда. Ҳар бир фуқарога мамлакатнинг исталган жойида ўзининг яшаш ёки бўлиш манзилини белгилаш, чиқиб кетиш ҳамда мамлакатга қайтиб келиш ҳуқуқи таъминланади» [17];

Туркияда: «23-модда. Фуқаролар мамлакатдан чиқартириб юборилиши ва ватанга қайтиб келиш ҳуқуқидан маҳрум этилиши мумкин эмас» [18];

МДХнинг бошқа мамлакатларида ҳам миграцияга оид қонунчилик қиёсий таҳлили шуни кўрсатдики, ушбу давлатлар фуқаролари хорижга чиқишлари, айниқса, қайтиб келишларида тўсиқсиз ва исталган пайт эркин ҳаракатланиши, шу билан бирга, ушбу давлатлар ҳудудидаги чет эл фуқаролари ва фуқаролиги бўлмаган шахсларнинг ҳуқуқий мақоми аниқ ва равшан белгиланган.

Кўпгина мамлакатларда давлат ҳудудида эркин ҳаракатланиш, яшаш жойини танлаш ва уни тарк этиш қонунда белгиланган тартибда (одатда, суд қарорига мувофиқ) чекланиши мумкинлиги кўзда тутилганлиги, бироқ фуқароларнинг ўз юртига исталган пайт қайтиб келиш ҳуқуқи ҳеч қандай чекловларсиз амалга оширилади.

Бинобарин, дунёдаги ҳар бир мамлакат ўз фуқаросининг Ватанига қайтиш ҳуқуқини чекланишига йўл қўймаслик мақсадида ушбу нормани конституциявий-ҳуқуқий жиҳатдан мустаҳкамлаб қўйган.

Жумладан, хорижий мамлакатлар Конституцияларида:

Арманистон: «40-модда. Эркин ҳаракатланиш ҳуқуқи. 4. Арманистон Республикаси фуқаросининг қайтиб келиш ҳуқуқини чеклашга йўл қўйилмайди»;

Беларусь: «30-модда. Беларусь Республикаси фуқаролари Беларусь Республикаси ҳудудида эркин ҳаракатланиши ва яшаш жойини танлаш, уни тарк этиш ва тўсиқсиз қайтиб келиш ҳуқуқига эга»;

Қозғоғистон: «21-модда. 2. Ҳар бир шахс Республика ҳудудидан ташқарига чиқиб кетиш ҳуқуқига эга. Республика фуқаролари Республикага тўсиқсиз қайтиб келиш ҳуқуқига эга»;

Россия Федерацияси: «27-модда. 2. Россия Федерацияси фуқароси Россия Федерациясига тўсиқсиз қайтиб келиш ҳуқуқига эга»;

Тожикистон: «24-модда. Фуқаро эркин ҳаракатланиш ва яшаш жойини танлаш, республика ҳудудидан кетиш ва у ерга қайтиб келиш ҳуқуқига эга»;

Украина: «33-модда. Украина фуқароси Украинага исталган пайт қайтиб келиш ҳуқуқидан маҳрум этилиши мумкин эмас»;

Эстония: «36-модда. Эстониянинг ҳеч бир фуқароси Эстониядан чиқартириб юборилиши ва Эстонияга қайтиб келишига тўсиқлик қилиш мумкин эмас», дейилган.

Иккинчи мезон: миграция соҳасидаги миллий қонунчиликни халқаро ҳуқуқ стандартларига мувофиқлиги. Озарбайжон 1999 йилда инсон ҳуқуқларини таъминлаш соҳасидаги муҳим халқаро-ҳуқуқий ҳужжат ҳисобланадиган Бош Ассамблеясининг 1990 йил 18 декабрдаги 45/158-сонли резолюцияси билан қабул қилинган «Барча меҳнаткаш-мигрантлар ва улар оилалари аъзоларининг ҳуқуқларини ҳимоя қилиш бўйича» [19] конвенциясини ратификация қилган [20]. Бундан ташқари қочоқлар мақоми тўғрисидаги конвенция ва уни тўлдирувчи протоколлари, фуқароликка эга бўлмаганликни қисқартириш, фуқароликка эга бўлмаган шахсларнинг ҳуқуқий мақоми тўғрисидаги конвенциялар, трансмиллий уюшган жинойтчиликка қарши конвенцияси ва уни тўлдирувчи одам савдоси ва айниқса, аёллар ва болалар савдосининг олдини олиш ва тақиқлаш ҳамда бундай хатти-ҳаракатларга нисбатан жазо қўллаш тўғрисидаги қўшимча Протоколи, Трансмиллий уюшган жинойтчиликка қарши конвенцияси ва уни тўлдирувчи мигрантларни қуруқлик, ҳаво ва денгизда ноқонуний тарзда олиб ўтишга қарши қўшимча Протоколи каби миграцияга доир бир неча ҳужжатларга қўшилган.

Айрим тадқиқотчиларнинг таъкидлашича, гарчи Озарбайжон фуқароликка эга бўлмаганликни қисқартириш, фуқароликка эга бўлмаган шахсларнинг ҳуқуқий мақоми, турмушга чиққан

аёлларнинг фуқаролиги тўғрисидаги конвенцияларни ратификация қилган бўлса-да, бироқ мамлакатнинг миллий қонунчилигидаги ҳуқуқий нормалар ҳар доим ҳам ушбу халқаро-ҳуқуқий ҳужжатларга тўла мос келмади ва уларни амалга оширишнинг тегишли механизми белгиланмаган.

Озарбайжон МДХ доирасида 2010 йилдан кучга кирган «Ҳамдўстликка аъзо-давлатлардан келган меҳнаткаш-мигрантлар ва уларнинг оила аъзоларининг ҳуқуқий мақоми тўғрисида»ги МДХ Конвенцияси, 1996 йилдан амалда бўлган «МДХга аъзо-давлатлар томонидан қабул қилинган меҳнат миграцияси ва меҳнаткаш-мигрантларнинг ижтимоий ҳимояси соҳасидаги ҳамкорлик тўғрисида»ги каби бир қатор имзоланган битимлар бўйича мажбуриятларни зиммасига олган. 2004 йилда Украина билан «Озарбайжон ҳудудида вақтинчалик ишлаётган Украина фуқаролари ва Украина ҳудудида вақтинчалик ишлаётган Озарбайжон фуқароларининг бандлиги ва ижтимоий ҳимояси тўғрисида»ги битим имзоланган [21]. Битим меҳнат стажини тан олиш, ижтимоий таъминот, пенсия ҳуқуқлари ва тиббий суғурта каби масалаларни тартибга солиди. Миграция соҳасидаги шунга ўхшаш ҳамкорлик тўғрисидаги битимлар Беларусь, Қозоғистон, Қирғизистон ва Молдова билан ҳам тузилган.

Учинчи мезон: миграция масаласи билан бевосита шуғулланадиган халқаро ташкилотлар ҳамжамиятига интеграциялашганлиги. Бир неча йиллар давомида БМТнинг Қочоқлар ишлари бўйича Олий комиссари бошқармаси Озарбайжон Республикасига миграция соҳасидаги давлат сиёсатини ишлаб чиқишда, унинг устувор йўналишларини белгилашда фаол кўмаклашиб, миграция органлари ходимларининг касбий даражасини ошириш ва моддий-техник базасини ривожлантириш бўйича кўшма дастурларни амалга ошириб келган.

Озарбайжоннинг миграция масалалари бўйича ҳамкорлик соҳасидаги асосий шериги Миграция бўйича халқаро ташкилот ҳисобланади. 1996 йилдан Озарбайжонда МХТнинг техник лойиҳалари ва кўмаклашиш дастурлари амалга оширилмоқда. 2001 йилда Озарбайжон миграция соҳасидаги ушбу нуфузли халқаро ташкилотнинг тўлақонли аъзосига айланди.

МХТ ҳукуматлараро муассаса сифатида Озарбайжон ҳукумати билан биргаликда миграция соҳасида тезкор муаммоларнинг ҳал этишда кўмаклашиш, миграция орқали мамлакатнинг ижтимоий-иқтисодий тараққиётига ёрдамлашиш, инсон ҳуқуқларига риоя қилиш ва мигрантларнинг шаъни, кадр-қимматини таъминлаш каби фаолиятларни амалга оширади.

Бундан ташқари, МХТ ўзининг мандати доирасида Озарбайжон ҳукумати ва фуқаролик жамияти институтларига қуйидаги йўналишда ҳам кўмак беради [22]:

- кутилмаган миграция оқимида тезкорлик ва инсонпарварлик билан муносабат билдириш;
- низоли вазиятлардан кейин ватанга қайтариш ва турди реинтеграция дастурлари;
- меҳнат миграциясига кўмаклашиш;
- ноқонуний мигрантларнинг ихтиёрий қайтаришга ёрдамлашиш;
- юқори малакали фуқароларнинг ватанга қайтариш дастурларини амалга ошириш;
- мураккаб вазиятга тушган мигрантларга кўмаклашиш дастурларини амалга ошириш;
- миграция соҳасида фаолият олиб борувчи давлат хизматчилари ва мансабдор шахсларнинг малакасини ошириш;
- одам савдосига қарши курашишга қаратилган тадбирларни амалга ошириш;
- турли тиббий дастурларни амалга ошириш;
- мигрантлар учун ахборот ва таълим дастурларини амалга ошириш;
- миграцияни бошқариш ва мигрантларга хизмат кўрсатишга оид тадқиқотлар олиб бориш.

Шунингдек Озарбайжон Европа кенгаши ва ЕХХТ билан ҳамкорлик қилади. 2006 йил 14 ноябрда Озарбайжон ва Европа иттифоқи ўртасида «Европа қўшничилиги сиёсати» доирасида ҳаракатлар режасининг ижроси тўғрисида келишувга эришилди. Ҳаракатлар режаси чегара назорати, ноқонуний миграцияни олдини олиш, реадмиссия, қайтиб келаётган мигрантларнинг интеграцияси тўғрисидаги битимлар каби миграция масалаларини қамраб олган [23, Б. 83].

Тўртинчи мезон: миграция соҳасидаги давлат сиёсати концепциясининг қабул қилинганлиги. 2004 йил 13 июлда қабул қилинган Озарбайжоннинг миграция сиёсати давлат концепцияси давлат органлари олдида турган асосий мақсадларни белгилаб берди. Уни амалга ошириш учун 2006 йил 25 июлда Озарбайжон Республикаси Президентининг «2006-2008 йиллар учун Миграция бўйича давлат дастурини тасдиқлаш тўғрисида»ги 1575-сонли Фармони [24] қабул қилинди. Мазкур фаолиятнинг устувор йўналишлари орасида Давлат дастурида мавжуд қонунчилик базасини яхшилаш, меҳнат миграцияси соҳасида квота институтини жорий қилиш,

ноқонуний миграцияга қарши курашиш бўйича чора-тадбирларни амалга ошириш кўзда тутилган.

Концепция умумий қоидалар, Озарбайжондаги миграция аҳволи, миграция сиёсатининг мақсадлари, принциплари ва вазифалари, шунингдек миграция сиёсатини амалга ошириш механизмлари каби бўлимлардан иборат. Озарбайжон давлат миграция сиёсатининг асосий йўналишлари:

миграция жараёнлари устидан назоратни таъминлаш ва ноқонуний миграцияни олдини олиш;
чет элда истиқомат қиладиган озарбайжонлик ватандошларни Озарбайжонга кўчиб келишларини рағбатлантириш, эмигрантларни қайтиб келишига кўмаклашиш, шунингдек юқори малакали мутахассислар ва мамлакат меҳнат бозорига зарур бўлган чет эллик ходимларнинг иммиграциясини қўллаб-қувватлаш;

Озарбайжонда тадбиркорлик билан шуғулланувчи чет эл фуқаролари учун мамлакатга келиш ва истиқомат қилиш тартибини соддалаштириш ҳисобланади.

Концепцияни амалга оширишнинг асосий механизмлари:

миграция тўғрисидаги миллий қонунчиликни такомиллаштириш;

миграцияни бошқариш тизимини ривожлантириш ва миграцияни бошқарувчи органлар фаолиятини мувофиқлаштириш;

миграция масаласи бўйича ягона давлат ахборот тизимини яратиш;

миграция жараёнларини тартибга солиш учун тегишли халқаро ташкилотлар ва чет эл мамлакатларининг ҳукумат муассасалари билан ҳамкорликни ривожлантириш.

Бешинчи мезон: миграция сиёсатини амалга оширадиган ягона ихтисослашган органнинг мавжудлиги. Дунё мамлакатларининг аксариятида миграция жараёнларини ҳуқуқий тартибга солувчи ва миграция сиёсатини амалга оширувчи алоҳида махсус ваколатли органлари фаолият кўрсатади. Одатда, бу каби мамлакатларнинг айримлари мигрантларни қабул қилувчи бўлса, айримлари ишчи кучини экспорт қилувчи ҳисобланади.

МДҲ иштирокчи давлатларининг Парламентлараро Ассамблеяси 43-ялпи мажлисининг 2015 йил 27 ноябрдаги 43-3-сонли қарори билан «Миграция тўғрисида»ги намунавий қонун [25, Б. 224] қабул қилинган бўлиб, «Миграция кодекси»нинг намунавий лойиҳасини ҳам ишлаб чиқиш вазифалари юклатилган.

Қоида тарикасида ҳар бир мамлакатда Миграция кодекси доирасида миграция сиёсатини амалга ошириш бўйича махсус ваколатли давлат органи фаолият кўрсатиши белгиланган.

Айни пайтда Озарбайжон, Қирғизистон, Туркменистонда бу борадаги фаолият алоҳида давлат органи томонидан амалга оширилади. Собиқ иттифокнинг қолган мамлакатларида ИИВ таркибида, хусусан, Украинада Миграция давлат хизмати, Молдовада Миграция ва бошпана бўйича бюро, Латвияда Фуқаролик ва миграция ишлари бўйича бошқармаси, Литвада Полиция департаментининг Миграция бўлими, Беларусда Фуқаролик ва миграция бўйича департамент фаолият кўрсатади. Россия Федерациясида 2004-2016 йилларда Федерал миграция хизмати ИИВга ҳисобдор алоҳида хизмат, 2016 йилдан эса ИИВ таркибидаги Бош бошқарма сифатида фаолият кўрсатмоқда.

Миграция соҳасидаги давлат сиёсатини амалга ошириш, миграция жараёнларини давлат томонидан тартибга солиш тизимини яратиш ва ваколатли давлат органлари фаолиятини мувофиқлаштириш мақсадида Озарбайжон Республикаси Президентининг 2007 йил 19 мартдаги 560-сонли Фармони билан Давлат миграция хизмати тузилиб, тегишли Низом тасдиқланди. Илгари ушбу орган ИИВ ҳузуридаги бошқарма сифатида президент фармони билан 2005 йил 29 июнда таъсис этилган [26].

Давлат миграция хизмати марказий ижро ҳокимиятининг органи ҳисобланиб, ҳуқуқни муҳофаза қилувчи орган мақомига эга бўлган миграция жараёнларини тартибга солиш ва бошқариш бўйича ваколатларни амалга оширади.

Давлат миграция хизмати фуқаролик бўйича аризаларни кўриб чиқади, чет эл фуқаролари ва фуқаролиги бўлмаган шахсларнинг Озарбайжонда вақтинчалик истиқомат қилишга руҳсат беради, уларга вақтинчалик яшаш ҳуқуқини узайтиради, иммигрантлар ёки қочоқларга чет эллик мақомини тақдим этади. Давлат миграция хизматининг фаолияти инсон ҳуқуқ ва эркинликларига риоя қилиш, қонунийлик ва инсонпарварлик каби принципларига асосланади.

Миграция жараёнлари учун тўлиқ жавобгарлик Давлат миграция хизматида тегишлилигига қарамай, ИИВ, ТИВ, Давлат чегара хизмати, Меҳнат ва аҳолининг ижтимоий ҳимоялаш вазирлиги, Қочоқлар ва мажбурий кўчирилганлар ишлари бўйича давлат кўмитаси ҳам ўзларининг фаолият

доираларида миграция масалалари билан шуғулланади. Масалан, ТИВда чет эл фуқароларига визалар бериш, хориждаги Озарбайжон фуқароларининг ҳуқуқларини ҳимоялаш ва уларга консуллик хизматлар кўрсатиш, миграция соҳасидаги халқаро ташкилотлар ва манфаатдор давлатлар билан ҳамкорлик қилиш каби масалалар қолган.

2008 йилда ватандошлар билан алоқаларни ривожлантиришга масъул бўлган Диаспора масалалари бўйича давлат қўмитаси тузилган. Мамлакатда Инсон ҳуқуқлари бўйича вакил девонида чет эл фуқаролари, мигрантлар ва фуқаролиги бўлмаган шахсларнинг муурожаатларини кўриб чиқадиган Қочоқлар ва мажбурий кўчирилганларнинг ҳуқуқларини ҳимоялаш бўйича сектор фаолият кўрсатади. Шунингдек, Озарбайжоннинг Нахичеван автоном Республикасида ҳам Инсон ҳуқуқлари бўйича вакил мигрантлар ҳуқуқларини ҳимоялашга алоҳида эътибор қаратади.

Зеро, минтақада автоном республиканинг қулай географик жойлашуви ва жадал иқтисодий тараққиёт ҳудудга Эрон, Покистон, Туркия, Корея каби мамлакатлардан меҳнат мигрантларни жалб қилди. Автоном республикада миграция жараёнларини самарали тартибга солиш мақсадида бандлик стратегиясини амалга ошириш бўйича давлат дастури тайёрланган.

Бундан ташқари, Омбудсманлар халқаро институти, Европа омбудсманлар институти ва Осиё омбудсманлар ассоциацияси доирасида, шунингдек икки томонлама ҳамкорлик даражасида мигрантлар ҳуқуқларини ҳимоялаш масалалари бўйича ҳамкорликни амалга оширувчи Миграция масалалари бўйича Омбудсман – махсус маслаҳатчи тайинланган.

Ваколатли давлат органи хусусида мигрантларнинг пул жўнатмаларини қабул қилиш бўйича дунёда 1-ўринда турадиган Ҳиндистон тажрибаси билан солиштириш мумкин. Ҳиндистонда миграция жараёнларини ҳуқуқий тартибга солиш бўйича давлат органи ва нодавлат ташкилотлар мавжуд.

ТИВ ҳузурида халқаро миграция масаласи бўйича фаолият кўрсатувчи Ҳиндистон миграция маркази (Indian Centre for Migration) [27] аввал фаолият юритган чет элда бандлик масалалари бўйича Ҳинд кенгаши ўрнида қайта ташкил этилган. Шунингдек, ТИВ тасарруфида 2008 йилда чет элдаги ҳиндларнинг тараққиёт жамғармаси фаолият кўрсатади.

ИИВ ҳузурида мустақил ташкилот сифатида фаолият кўрсатувчи Иммиграция бюроси 1971 йилда ташкил этилган бўлиб, бутун Ҳиндистон бўйича 87 та иммиграцион назорат пунктлари мавжуд.

Хитой нафақат ишчи кучи экспорт қилувчи, балки мигрантлар қабул қилувчи мамлакатлардан бири ҳисобланади. 2018 йил давомида хитойлик мигрантлар юртларига 67.4 млрд АҚШ доллари миқдоридан пул жўнатиб, Ҳиндистондан кейинги 2-ўринни эгаллаган [28, Б. 3]. 2018 йил 2 апрелда ташкил этилган Миллий иммиграция идораси (NIA – National immigration administration) [29] Хитой Халқ Республикасининг Жамоат хавфсизлиги вазирлиги ҳузуридаги алоҳида муассаса ҳисобланади (2018 йил 17 мартдаги 13-Халқ конгрессидаги биринчи қарорга асосан).

Туркияда эса миграция соҳасидаги ваколатли давлат органи ҳисобланадиган ИИВ ҳузуридаги Миграция хизмати бош бошқармаси 2013 йил 4 апрелдаги «Чет элликлар ва халқаро ҳимоя тўғрисида» ги 6458-сонли Қонун [30] асосида ташкил этилган. Бош бошқарма халқаро ҳимоя, одам савдоси қурбонларини ҳимоялаш, миграция сиёсати ва лойиҳаларни амалга ошириш, чет элликларнинг мослашуви, АКТ, халқаро алоқалар, ноқонуний миграцияга қарши курашиш каби департаментлардан иборат. Фарбий Европа, хусусан, Германиядаги турк диаспораси катта салмоққа эга. Шу билан бирга, Суриядаги нотинчлик туфайли мигрантлар оқими Туркияни транзит ҳудудига айланишига олиб келди.

Қирғизистон 2018 йилда МДХ мамлакатлари орасида миграциядан тушадиган маблағларнинг ЯИМда энг катта улуши тўғри келган мамлакат бўлиб (35.1 %), Давлат миграция хизмати Ҳукумат таркибида мустақил орган сифатида 2015 йил 11 декабрда ташкил этилган [31].

Туркманистон Давлат миграция хизмати давлат бошқаруви органи бўлиб, миграция тизимини тартибга солиди ва миграция соҳасидаги давлат сиёсатини амалга оширади. Давлат миграция хизмати Президентнинг 2003 йил 21 февралдаги 6133-сонли қарори [32] билан ташкил этилган Чет эл фуқароларини рўйхатдан ўтказиш бўйича давлат хизмати негизида 2008 йил 17 апрелдан қайта ташкил этилган.

Олтинчи мезон: миграция қонунчилигининг унификациялаштирилганлиги. Айни пайтда Озарбайжонда миграция соҳасида 20 дан зиёд қонунчилик ва меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатлар амал қилади. Жумладан:

Кириш, чиқиш ва паспортлар тўғрисидаги қонун;

Озарбайжон Республикаси Давлат чегаралари тўғрисидаги қонун;

Озарбайжон Республикаси фуқароларининг шахсини тасдиқловчи гувоҳнома тўғрисидаги қонун;

Чет эл фуқаролари ва фуқаролиги бўлмаган шахсларнинг ҳуқуқий мақоми тўғрисидаги қонун;
Яшаш жойи ва ҳақиқий манзили бўйича рўйхатдан ўтказиш тўғрисидаги қонун;

Озарбайжон Республикаси фуқаролиги тўғрисидаги қонун;

Иммиграция тўғрисидаги қонун;

Меҳнат миграцияси тўғрисидаги қонун;

Қочоқлар ва кўчирилган шахсларнинг ҳуқуқий мақоми тўғрисидаги қонун;

Чет элда истикомат қилаётган фуқароларга нисбатан давлат сиёсати тўғрисидаги қонун [33].

2013 йил 2 июлда мамлакатда чет эллик шахслар ва фуқаролиги бўлмаган шахсларнинг ҳуқуқий мақоми, миграция жараёнларини тартибга солиш ҳамда миграция масалаларида давлат сиёсатини амалга ошириш билан боғлиқ нормаларни жорий қилиш мақсадида Озарбайжон Республикаси Миграция кодекси Президент томонидан имзоланган [34, Б. 89]. Кодекс 6 бўлимдан иборат бўлиб, умумий қоидалар билан бирга Озарбайжон Республикаси ҳудудига кириш ва чиқиш, миграция жараёнига доир зарурий ҳужжатлар, чет эл фуқаролари ва фуқаролиги бўлмаган шахсларнинг ҳуқуқий мақоми, шунингдек чет эл фуқаролари ва фуқаролиги бўлмаган шахсларни мамлакат ҳудудидан чиқариб юбориш каби нормаларни қамраб олган [35].

Мазкур кодексда чет эл фуқаролари ва фуқаролиги бўлмаган шахслар шартлари, паспортлар, Озарбайжонда вақтинча ёки доимий яшашга келган шахслар, меҳнат миграцияси, яқин қариндошлар, ишлашга рухсатнома, визалар, яшаш жойи ва миграция билан боғлиқ бошқа шартларнинг изоҳи жой олган. Бундан ташқари, миграция фаолиятини рўйхатга олиш мақсадлари ва миграция ёзувини жорий қилиш ва амалга ошириш учун асослар ҳам баён этилган. Кодекснинг ўзига хос хусусиятларидан бири Озарбайжон Республикаси миллий қонунчилиги тарихида илк мартаба визаларнинг батафсил турлари ва таснифи берилган бўлиб, бошқа қонуности ҳужжатларга ҳаволалар озлиги билан фарқланиб туради [36].

Шу билан бирга, Озарбайжоннинг миграцияга доир миллий қонунчилигини мукамалроқ даражада шаклланган ва ривожланган, деб бўлмайди. Масалан, депортация тўғрисида қонун мавжуд эмас. Депортация қилиш ҳақидаги қарор суд ажримисиз Миграция давлат хизмати томонидан қабул қилинади. Амалдаги қонунчиликка мувофиқ чет эл фуқаролари мамлакат ҳудудида 30 кун давомида рўйхатдан ўтмаган ҳолда қолишлари мумкин. Ушбу муддатдан кўп вақтга қолишни истаган шахс яқин жойдаги полиция бўлинмасига мурожаат қилиши, рўйхатдан ўтиши ва регистрация карточкасини олиши керак. ТИВ эса, паспортга белги қўяди. Визага эга шахснинг регистрация карточкаси бўлмаса жарима солинади.

Озарбайжонда ноқонуний миграцияни олдини олиш ва аҳолининг эркин ҳаракатланишини таъминлаш мақсадида шахснинг биометрик идентификацияси тизимини жорий қилиш бўйича муайян ишлар амалга оширилди, Республика Президентининг 2007 йил 13 февралдаги 1963-сонли фармони билан тегишли давлат дастури қабул қилинди. Айнан мана шундан бошлаб иммиграция сиёсати тобора кучайтирилиб, ноқонуний миграцияга қарши курашиш учун қаттиқ жазолар кўзда тутилган нормалар киритилди [37, Б. 34].

Еттинчи мезон: миграцияни тартибга солишга қаратилган замонавий усуллардан фойдаланилиши. Озарбайжоннинг Давлат миграция сиёсати концепциясида белгиланган мақсадларга эришишда зарурий ҳаракатларни амалга ошириш учун 2006-2008 йилларга мўлжалланган Давлат миграция дастури Озарбайжоннинг миграция жараёнлари ҳақида умумий маълумотлар ва уларнинг тавсифи, давлат миграция сиёсатининг асосий йўналишлари ва ушбу соҳадаги халқаро ҳамкорликни ўз ичига олувчи 3 қисмдан иборат.

Бундан ташқари, Давлат миграция сиёсати доирасида амалга оширилиши лозим бўлган чоралар ҳам белгиланган.

Дастурга мувофиқ, Давлат миграция сиёсатининг асосий мақсади миграция оқимини тартибга солиш ва уни истикболини белгилаш, Озарбайжоннинг миллий хавфсизлик ва манфаатларини таъминлаш, халқаро нормалар ҳамда замонавий талабларга биноан миграция соҳасидаги миллий қонунчиликни такомиллаштириш, қонунларни қўллаш самарадорлигини таъминлаш, миграция соҳасида ягона маълумотлар базаси ва замонавий автоматлаштирилган назорат тизимини яратиш, ноқонуний миграция жараёнларининг салбий оқибатларини олдини олиш ва халқаро ҳамкорликни ривожлантириш бўйича чора-тадбирларни амалга оширишдан иборат.

Озарбайжон Республикаси Президентининг 2009 йил 4 мартдаги «Миграция жараёнларини

бошқаришда «ягона дарча» принципини қўллаш тўғрисида»ги Фармони ҳам меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатлар орасида алоҳида аҳамият касб этади. Мазкур ҳужжат миграцияни бошқариш механизмини такомиллаштириш ва соҳага оид фаолият шаффофлигини таъминлаш, иммиграция назоратини амалга оширишни енгиллаштириш, мурожаатларни кўриб чиқишда турли бюрократик тўсиқларни камайтириш мақсадида қабул қилинган бўлиб, 2009 йил 1 июлдан бошлаб чет эл фуқаролари ва фуқаролиги бўлмаган шахсларга «ягона дарча» принципи асосида яшаш ва меҳнат қилишга рухсатнома олиш учун хизмат кўрсатила бошланди. Мазкур принцип бўйича ягона давлат органи ваколатини амалга ошириш Озарбайжон Республикаси Давлат миграция хизматига юклатилди. Хизмат фуқаролик масалаларида иштирок этади ва қочоқ мақомини белгилайди [38].

Хуллас, Озарбайжоннинг миграция жараёнларини давлат томонидан бошқариш кўп жиҳатдан замон талабларига тўлиқ жавоб бера олади. Хусусан, Озарбайжон миграция соҳасидаги халқаро ҳуқуқ нормалари эътироф этган ҳолда халқаро механизмлар тизимига интеграциялашган, давлат миграция сиёсати концепцияси, уни амалга ошириш бўйича давлат дастури ижро қилинган, ваколатли алоҳида давлат органи таъсис этилган, мустаҳкам ҳуқуқий база шакллантириб, Миграция кодекси қабул қилинган ва миграцияни тартибга солишга қаратилган замонвий усуллардан самарали фойдаланилмоқда. Бироқ мутахассисларнинг фикрича, асосий камчилик шундаки, институционал механизмлар жиҳатидан, мамлакатдаги миграцияга доир турли процедуралар билан ҳанузгача ҳар хил идоралар шуғулланади. Масалан, шахсни тасдиқловчи вақтинчалик ҳужжат ва рўйхатдан ўтказишни расмийлаштириш ИИВнинг ваколатларида қолмоқда.

Иқтибослар/Сноски/References:

1. Халбаева А.М. Политическое управление миграционными процессами в современной России: опыт, тенденции, риски. Диссертация на соискание ученой степени кандидата политических наук. Москва, 2015. –
2. «Azərbaycan» qəzeti, 5 mart 2009-cu il, №51.
3. José Ángel López Jiménez. El conflicto de Nagorno-Karabaj: Disputa territorial entre Armenia y Azerbaiyán. Madrid: Dykinson, 2017. – P.171-210.
4. Ofira Seliktar. The American Jewish diaspora as a spoiler. Indiana University Press, 2019. – P.93-117.
5. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası // Электрон манба: URL: <http://www.e-qanun.az/framework/897> (мурожаат вақти: 11.01.2019).
6. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրություն // Электрон манба: <https://www.president.am/hy/constitution/> (мурожаат вақти: 24.04.2019).
7. საქართველოს კონსტიტუცია (Конституция Грузии с изменениями от 23.03.2018 г., № 2071) // Электрон манба: URL: <http://www.parliament.ge/ge/kanonmdebloba/constitution-of-georgia-68>
8. Конституция Российской Федерации // Электрон манба: URL: <http://www.constitution.ru>.
9. Конституція України // Электрон манба: URL: <https://www.president.gov.ua/documents/constitution> (мурожаат вақти: 01
10. Қазақстан Республикасының Конституциясы // Электрон манба: URL: <http://www.constitution.kz/kaz/>
11. Канстытуцыі Беларусі // Электрон манба: <http://pravo.by/pravovaya-informatsiya/normativnye-dokumenty/konstitutsiya-respubliki-belarus/>
12. Consolidation of Constitution Acts, 1867 to 1982 // Электрон манба: URL: http://laws.justice.gc.ca/eng/Const/Const_index.html.
13. Конституцияи Ҷумҳурии Тоҷикистон // Электрон манба: URL: <http://www.prezident.tj/taxonomy/term/5/111>
14. Eesti Vabariigi põhiseadus // Электрон манба: <https://www.president.ee/en/republic-of-estonia/the-constitution/index.html>
15. Consolidation of Constitution Acts, 1867 to 1982 // Электрон манба: URL: http://laws.justice.gc.ca/eng/Const/Const_index.html
16. برغمال روتسد // URL: <http://www.chambredesrepresent-ants.ma/fr/node/41494>
17. Constituția României // URL: http://www.cdep.ro/pls/dic/site2015_page?den=act1_1&par1=0&idl=0
18. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası // URL: <https://www.tbmm.gov.tr/anayasa.htm>
19. БМТнинг «Барча меҳнатқаш-мигрантлар ва улар оилалари аъзоларининг ҳуқуқларини

ҳимоя қилиш бўйича» конвенцияси // URL: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/migrant.shtml

20. Озарбайжон Республикаси Ташқи ишлар вазирлиги // Электрон манба: URL: <http://www.mfa.gov.az/en/content/118>.

21. «Озарбайжон ҳудудида вақтинчалик ишлаётган Украина фуқаролари ва Украина ҳудудида вақтинчалик ишлаётган Озарбайжон фуқароларининг бандлиги ва ижтимоий ҳимояси тўғрисида»ги битим // URL: <https://azerbaijan.mfa.gov.ua/ru/ukraine-az/legal-acts>

22. Миграция бўйича халқаро ташкилот – Озарбайжон портали // Электрон манба: URL: <http://www.iom.az/> (мурожаат вақти: 23.05.2019).

23. Шабельникова О.В. Участие Азербайджанской Республики в Европейской политике Соседства. Вестник Российского университета дружбы народов. Серия: Международные отношения, 2012, №4. – С.83.

24. «Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu»nda dərc edilmişdir (31 iyul 2006-cı, № 7, maddə 623).

25. Информационный бюллетень Межпарламентской Ассамблеи государств – участников СНГ, 2016. №64, ч.1.

26. Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2007, № 3, maddə 239.

27. Ҳиндистон Ташқи ишлар вазирлиги // Электрон манба: URL: <https://www.mea.gov.in/icm.htm>.

28. Migration and remittances // Recent Developments and Outlook. World Bank, April 2019.

29. Хитой Халқ Республикаси Миллий иммиграция идораси – 国家移民管理局 // URL: <https://s.nia.gov.cn/mps/main.html>

30. Turkey: Law No. 6458 of 2013 on Foreigners and International Protection // URL: <https://www.refworld.org/docid/5167fbb20.html>

31. Государственная миграционная служба Киргизстана // URL: <http://ssm.gov.kg/история-2/>

32. Государственная миграционная служба Туркменистана // URL: <http://migration.gov.tm/ru/gosudarstvennaya-migratsionnaya-sluzhba-turkmenis-tana/>

33. Азербайджанская Республика (Базовый миграционный профиль – 2015) // URL: http://www.migrationpolicycentre.eu/docs/migration_profiles/Azerbaijan.pdf

34. Рзаев Мирза Ага-Рза Оғлы. Регулирование Международной трудовой миграции в Азербайджане. Наука, техника и образование. 2018, №11(52). – С.89.

35. Миграционный Кодекс Азербайджанской Республики от 2 июля 2013 года № 713-IVQ (с изменениями и дополнениями по состоянию на 11.11.2016 г.) // URL: http://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31448427#pos=0;0

36. Миграционный кодекс Азербайджанской Республики // Электрон манба: URL: <http://www.e-qanun.az/code/23>

37. Азербайджанская Республика (Базовый миграционный профиль – 2015) // Международный Центр по Развитию Миграционной Политики (МЦРМП) секретариат Пражского процесса, 2015.

38. «Azərbaycan» qəzeti, 5 mart 2009-cu il, №51.